

RECENZIA: KARIÉROVÁ ADAPTABILITA. JEJÍ PODOBY, PROMĚNY, SOUVISLOSTI A ROLE V ŽIVOTĚ MLADÝCH DOSPĚLÝCH PROCHÁZEJÍCÍCH STŘEDNÍM ODBORNÝM VZDĚLÁVÁNÍM

Autori: Petr Hlad'o, Lucie Kvasková, Lenka Hloušková, Bohumíra Lazarová, Stanislav Ježek, Libor Juhaňák, Petr Macek et al.

Recenzentka: Lenka Martinkovičová

Úvod a aktuálnosť témy

Vedeli ste, že kariérová adaptabilita nám pomáha prispôsobovať sa v meniacich sa a neistých časoch?

Tejto téme sa v zahraničí venuje pozornosť dlhodobejšie (vyše dvoch desaťročí), zatiaľ čo v našich končinách sa jej dostáva obmedzenej pozornosti iba v posledných rokoch. Samotní autori v publikácii uvádzajú, že kariérová adaptabilita „v zahraničí predstavuje dlhodobu sa etablujúci výskumný prúd“, len začiatkom roka 2020 bolo vo vedeckých databázach Scopus a Web of Science pri vyhľadávaní kľúčového slova „career adaptability“ možné nájsť viac ako 700 publikovaných štúdií a kapitol v knihách (s. 10). Preto vítam novú a vlastne jedinou monografiu, ktorá sa tejto téme doposiaľ v ČR i SR venovala a zároveň v názve aj uvádza pojem „kariérová adaptabilita“. Iných typov prác či článkov s touto témou v názve (v českom alebo slovenskom jazyku) by sa dalo spočítvať pravdepodobne na prstoch dvoch rúk, čo je veľká škoda.

Zameranie na konštrukt kariérovej adaptability je aktuálne nielen novosťou v našich končinách, ale aj poňatím tohto konceptu v kontexte neustále meniaceho sa sveta, v ktorom je kariéra čím ďalej, tým menej predvídateľná. Kariérová adaptabilita pomáha tieto zmeny lepšie zvládať a čo je dôležité, môžeme ju v rámci kariérového poradenstva rozvíjať.

Prehľad štruktúry

Monografia je dobre štruktúrovaná a pútavo pozýva k hlbšiemu porozumeniu témy, ktorá je teoreticky veľmi zrozumiteľne uchopená.

Autori v 1. teoretickej kapitole vymedzujú kariérovú adaptabilitu, či uvádzajú nástroje na jej meranie, za hodnotné považujem rozlišovanie pojmov adaptácia, adaptivita a adaptabilita, či uvádzanie naozaj aktuálneho prehľadu výskumných zistení štúdií venujúcich sa kariérovej adaptabilite, jej súvislostiam s ďalšími charakteristikami osobnosti a rôznymi inými premennými, ako aj jej prediktormi.

V druhej kapitole je popísaná metodológia výskumu. Do longitudinálneho výskumu si autori vybrali cieľovú skupinu mladých dospelých, budúcich absolventov stredného odborného vzdelávania, keďže „v Českej republike je systém odborného vzdelávania na úrovni vyššieho sekundárneho vzdelávania celkom pestrý a navyše ním dlhodobo prechádza približne 70% populácie“ (s. 15). Výsledky, ktoré prinášajú ďalšie kapitoly sú o to užitočnejšie, že výskum zahŕňal rozsiahlu výskumnú vzorku, vyše 3 tisíc žiakov, s vyváženým pomerom mužov a žien. Oceňujem spoluprácu s riaditeľmi a učiteľmi škôl v rámci procesu zberu a spracovania dát.

Nasledujúcich sedem kapitol (na základe 7 stanovených cieľov) prináša tematické zhrnutie výsledkov o vzťahu kariérovej adaptability a socio-demografických charakteristík, ako aj ďalších charakteristík respondentov (3. kapitola); o premenách kariérovej adaptability v rozmedzí dvoch rokov od opustenia strednej školy (4. kapitola); o sociálnych vzťahoch a sociálnej opore (kapitola 5); o vybraných psychologických charakteristikách jedinca ako napr. sebahodnotenie (kapitola 6); o vzťahu kariérovej adaptability a psychologických charakteristík jedinca k formovaniu profesijnej identity (kapitola 7); o vzťahu kariérovej adaptability, ďalších skúmaných premenných a životnej spokojnosti (kapitola 8) a o odlišnostiach kariérovej adaptability vzhľadom na úspešný prechod na trh práce resp. nezamestnanosť (kapitola 9).

Prínos pre ďalší rozvoj vedy a praxe

Osobne sa teším z bohatých a zaujímavých zistení dôležitých pre ďalší výskum ako aj prax kariérového poradenstva, či pre vzdelávanie pedagógov ako napr.:

Muži dosahovali vyššiu celkovú kariérovú adaptabilitu, ako aj kariérovú zvedavosť, kontrolu a sebahodnotenie, avšak po odchode zo strednej školy sa rodové rozdiely vyrovnávali (s. 39-40).

U mladých ľudí, ktorí začali študovať na vysokých školách hneď po maturite, poklesla úroveň celkovej kariérovej adaptability (s. 40).

„Významnú úlohu v rozvoji kariérovej adaptability zohráva opakované využívanie služieb kariérového poradenstva“. Signifikantnými prediktormi kariérovej adaptability sú napríklad: platená pracovná skúsenosť vo vyštudovanom odbore, či využitie služieb kariérového poradenstva (s. 40).

Výskum poukázal na vzťah medzi emočnou podporou rodičov, vrstovníkov a učiteľov a kariérovou adaptabilitou (s. 55). „Rodičia, učitelia a vrstovníci významne prispievajú ku kariérovému záujmu a sebadôvere“ (s. 53). „Rodičia a vrstovníci vykazujú pozitívny vplyv na kariérovú kontrolu“. Na kariérovú zvedavosť zase pozitívne vplývajú vrstovníci (s. 54).

Sebahodnotenie je významným prediktorom kariérovej adaptability. „Pred ukončením strednej školy k sebahodnoteniu prispieva rodičovská a vrstovnícka podpora“ a po ukončení vrstovnícka podpora prestáva mať vplyv (s. 58).

„Vzťah medzi kariérovou adaptabilitou a profesijnou identitou je mediovaný sebaúčinnosťou v kariérovom rozhodovaní“ (s. 64).

Zdroje kariérovej adaptability pomáhajú absolventom v úspešnej adaptácii (s. 66).

„Faktorom, cez ktorý kariérová adaptabilita u mladých dospelých ovplyvňuje spokojnosť so životom, sú intrinsické pracovné hodnoty“ (s. 76). Predovšetkým hodnota pracovné majstrovstvo (s. 75).

Zamestnaní absolventi (v porovnaní s nezamestnanými) vykazovali v dobe pred ukončením školy vyššie hodnoty kariérovej adaptability, kariérovej sebadôvery a kontroly, ako aj sebahodnotenia, profesijnej identity, či psychosociálnej podpory zo strany rodičov a učiteľov. Nezamestnaní vykazovali zase vyššiu úroveň kariérovej zvedavosti a záujmu, sebaúčinnosti v kariérovom rozhodovaní, ako aj podpory zo strany rovesníkov (s. 80-81). Taktiež zamestnaní dosahovali vyššiu životnú spokojnosť ako nezamestnaní (s. 81). U nezamestnaných po škole stúpili hodnoty kariérovej kontroly a sebadôvery, ale pokleslo sebahodnotenie (s. 84).

Protektívnym faktorom nezamestnanosti je napr. získaná platená pracovná skúsenosť (s. 83). Rizikovým faktorom pre uplatniteľnosť na trhu práce môže byť medziškolská mobilita (s. 85).

Všetky vyššie spomínané zistenia by stáli za ďalšie skúmanie, sú užitočné pre prax kariérového poradenstva (napr. v zmysle zapájania rodičov, či vrstovníkov do procesu kariérového poradenstva a pod.), prípadne aj pre vzdelávanie pedagógov. Za významné považujem zistenia podporujúce zmyslupnosť služieb kariérového poradenstva, či platených pracovných skúseností, ktoré môžu slúžiť aj smerom k politikom, či propagácii služieb.

Záver a celkové zhodnotenie

Monografia je pomerne komplexne spracovaná s hodnotnými výsledkami nielen pre vedu, ale i pre prax. Autori prinášajú nové a významné empirické zistenia na základe kvalitne odvedenej metodologickej práce.

Ako hlavné prínosy práce hodnotím: 1) zaoberanie sa konceptom kariérovej adaptability longitudinálne a komplexne; 2) skúmanie obdobia prechodu zo školy na trh práce; 3) empirické zistenia vzťahov kariérovej adaptability a vybraných premenných, osobitne napr. zistenie významnej úlohy platených pracovných skúseností počas strednej školy (nad rámec odborných

praxí) pre rozvoj kariérových adaptačných schopností; 4) ide o prvý výskum zaoberajúci sa rolou sebahodnotenia vo vzťahu medzi rodičovskou podporou, podporou vrstovníkov a učiteľov vo vzťahu ku kariérovej adaptabilite a 5) zistenia, ktoré poukazujú na význam kariérového poradenstva pre rozvoj kariérovej adaptability.

Výsledky tohto výskumu, ako aj potenciálnych nadväzujúcich výskumov, môžu prispieť aj k praxi kariérového poradenstva, ktoré jedincom pomáha pri kariérovom rozvoji. Monografia by mala byť povinnou literatúrou na relevantných študijných odboroch a pevne verím, že podnieti ďalšie a ďalšie výskumy nielen v ČR, ale aj na Slovensku.

Bolo mi potešením recenzovať čerstvú monografiu venovanú kariérovej adaptabilite. Sama som sa tejto téme venovala v dizertačnej práci (Beková, 2015), k čomu ma inšpirovala účasť na medzinárodných kongresoch v Padove a Montpellieri pred niekoľkými rokmi, kde bola kariérová adaptabilita spomínaná niekoľkokrát (aj autorom tohto konceptu, M. Savickasom, žiakom D. Supera).

Publikácia je už dostupná online: <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9692-2020>